

Kiadványcserre folyik több mint 750 bel- és külföldi partnerrel (kutató-intézetek, múzeumok, akadémiák), ez alkalmat kínál a Brukenthal Múzeum tudományos eredményeinek és múzeumunk tárgyainak a legmodernebb, legeredményesebb módszerekhez igazodó bemutatására.

Doina Năgler,
Brukenthal Könyvtár vezetője
(fordította: Aradi László)

Batthyaneum Könyvtár, Gyulafehérvár

A világirodalom kiválósága, az argentin Jorge Luis Borges vallomásaiban az édent hatalmas könyvtárként képzei el A „Halhatatlanság története” és a „Becstelenség egyetemes története” szerzőjének kijelentése azonban csak első olvasatban meghökkentő. A borgeszi édenkép kulturális és politikai hátterének alapos vizsgálata után minden bizonnyal egyetérthetünk a neves íróval.

Esetünkben egy felbecsülhetetlen párhuzam lehetősége is adott: a gyulafehérvári Batthyaneum Könyvtár, ahol a kódexek, ősnymtatványok és régi könyvek világában a kutató akár az édenben is érezheti magát...

A Batthyaneum Könyvtár a gyulafehérvári várban 1719-ben emelt trinitárius templom falai között nyert elhelyezést. 1792-ben a trinitárius szerzetesek székhelye Erdély katolikus püspökének, Batthyány Ignácnak tulajdonába került. A felvilágosodás korának könyvgyűjtőjeként Batthyány Ignác a közép-európai akadémiai társaságokhoz hasonló tudományos fórumot kívánt létrehozni, a Societas Assiduorumot, amelynek elsődleges célja a teológiai, humán és egzakt tudományok felvirágoztatása lett volna. Batthyány gróf nagyívű kulturális vállalkozásából sajnos csak két maradandó alkotás valósult meg: az 1792-ben létrehozott csillagvizsgáló és a két évvel később, 1794-ben alapított könyvtár.

A Batthyaneum Könyvtár, nevében is őrizve alapítójának emlékét, napjainkban a Román Nemzeti Könyvtár egyik legértékesebb dokumentációs kirendeltségeként működik. Állományában több mint 63 500 könyvet őriz (kódexeket, ősnymtatványokat és 1500 utáni nyomtatványokat). A könyvek többsége a korabeli Európa kulturális egységét szavatoló latin nyelven íródott, de nem hiányoznak az angol, francia, német, sőt kínai és ázsiai, észak-afrikai nyelveken íródott könyvek sem.

„A könyvtár önmagába burkolózik, kifürkészhetetlen, mint sejtelmes igazságai, és szédítő, mint hazugságai. Az ész labirintusaként egyben földi labirintus is, amelyben ha besétál, sohasem tudod, hogy van-e visszaút.” Umberto Econak a „Rózsa neve” c. regényéből vett fenti idézet, úgy gondolom, kitűnő útavalóként szolgál további barangolásaink során.

Tartalmi szempontból a Batthyaneum Könyvtár állománya gyakorlatilag felöleli az emberi alkotás és megismerés minden területét. A gyűjtemény enciklopédikus jellege az alapításkori szellemi újjászületésben gyökerezik. Voltaire hazájának enciklopédizmusát és a német felvilágosodás termékenyítő hatását jelzi a teológiai, filozófiai, történelmi, matematikai és csillagászati

könyvek sokasága. A könyvtár hírnevét századunk első felétől kezdődően páratlan kódex és ősnymotatvány gyűjteménye öregbíti. Legutóbbi felmérések szerint a Romániában található latin kódexek 80%-a a Batthyaneumban tekinthető meg. Ugyancsak itt található a legnagyobb ősnymotatvány gyűjtemény is (több, mint 600 cím).

Számos szakértő és könyvbarát a Batthyaneum Könyvtár nevét a kezdetektől itt található Kódex Aureus kéziratával társítja. A Kódex Aureus, a könyvtár legrégebbi kézírata, műfaját tekintve egy imakönyv, amelyet az eredeti példányról 805–810 körül másoltak le Németországban, a laurissai kolostorban. A latin nyelvű, arany és bíborszínű tintával íródott kódex Aureus sorsánál nem kevésbé kalandos a másik nevezetes ősnymotatvány, a Lorschi Imakönyv, amelynek első részét Gyulafehérváron őrzik, míg a második része a római Biblioteca Apostolica Vaticanában található. Az imakönyv elefántcsontbetétekkel és aranyerezettel díszített fedőlapjai-borítói szintén két különböző helyre sodródtak; az egyik Londonban, a másik Rómában található. A Kódex Aureus művészi értékeit illetően lenyűgöző a különböző növényi eredetű színekkel megfestett miniatűrök egységessége, a „bőség szaruja” és a „Pantokrátor” ábrázolásának aranyossága és összhangja, a görög és római művészettől ihletődött és az érzékelhetően bizánci hatást mutató díszítőelemek egynessége. A Kódex Aureust joggal tekinthetjük a Nagy Károly korabeli szellemi újjászületés remek alkotásának, amelynek története megerősíti Terentius bölcs szavait: „Habent sua fata libelli.”

A könyvtár állományában sok egyéb figyelemreméltó kézirat is megtekinthető, mint például Sallustius Crispustól a *Liber de bello Jugurthino* (X. század), Biblia Sacra (XII. század), Ovidiustól *Epistolae ex Ponto* (XIV. század), *Codex Burgundus* (XV. század), *Psalterium Davidicum cum calendario* (sec. XV.).

Ugyancsak a könyvtár hírnevét gyarapítja az ősnymotatvány gyűjtemény, amely történeti és kulturális vonatkozásban kapcsolatot teremt a középkori kódexek és az 1500 után nyomtatott európai könyvek között. A több mint 600 ősnymotatvány ókori és középkori írók eredeti, a századok során megsemmisült műveit örökölte meg az utókor számára. Az ősnymotatványok lapjait növényi eredetű színekkel festett képek és nagyszerű fametszetek gazdagítják. Ilyenek például: Bessarion: *Adversus calomniatorem Platonis*. Róma, 1465.; Arisztotelész: *De natura animalium*. Velence, 1468.; Justinianus: *Codex*. Nürnberg, 1475.; Ptolemeiosz: *Cosmographia*. Ulm, 1482.; Thuróczi János: *Chronica Hungarorum*. Augsburg, 1488.; Ovidius: *Epistolarum heroidum*. Milano, 1494. – ez utóbbi a szakirodalom szerint egyedi példányként.

Az érdeklődő megtekintheti a reneszánsz hírneves nyomdáinak (például Aldus Manutius, Estienne, Frobenius, Elzevirius, Plantinus) kiadványait, illetve külön kuriózumot jelenthetnek az ú. n. „láncos könyvek” és kódexek néhány példánya (libri catenati).

A képzőművészetek hódolói megcsodálhatják a Peter Paul Rubens kézjegyet viselő németalföldi nyomtatványokat is. A latin nyelvű tudományos könyvek gyűjteményében találhatók meg a régi román könyvek példányai, amelyek egészen 1830-ig a latin mellett cirill betűvel is íródtak. A régi ro-

mán könyvek – körülbelül 60 példány – szervesen illeszkednek az intézmény hagyományos állományába, mintegy kifejezve a korabeli Erdély politikai és kulturális vezetőinek elismerését a latin gyökerű román kultúra iránt. A fent említett könyvek között megtalálható: Szászvárosi Palia. 1582., az Ótestamentum első román fordítása; Újtestamentum. Gyulafehérvár, 1648.; Aranykoporsó. Sebes, 1683.; Dimitrie Cantemir: Descriptio Moldaviae. Frankfurt és Lipcse, 1771. Biblia. Balázsfalva, 1795.; Petru Maior: A románok történetének kezdetei Dáciában. Buda, 1812.

Anélkül, hogy részleteznénk az 1500 után napvilágot látott külföldi nyomtatványok hosszú sorát, meg kell említenünk, hogy a Batthyaneum Könyvtár polcain megtalálhatók a humanizmus és reneszánsz, a barokk és felvilágosodás, a romantika és pozitívizmus korának reprezentatív művei is

Az ősnymtatványok és az 1500 utáni kéziratok, illetve nyomtatott könyvek mellett nagyon sok érdekes tényanyagot tartalmaz a könyvtár dokumentumgyűjteménye. Az állomány sokszínűsége és gazdagsága, amelyen belül jól nyomon követhetők az egyes történelmi szakaszokban – különösen a XIX. század végén és a XX. század elején – bekövetkezett állománygyarapodások, jelzésértékűek az erdélyi könyvgyűjtők érdeklődési körét illetően. Így értékelhetők többek között a középkori román történelmet európai összefüggésekben is megvilágító gyulafehérvári római katolikus káptalan és a kolozsmonostori hiteleshely több mint 1700 iratot tartalmazó dokumentumai.

Az egyedülálló ex libris gyűjtemény (5626 példány) a kisgrafika sajátos eszközeivel ötvözi a művészi formákat az eszmei üzenettel.

Végül, de nem utolsósorban említést érdemel a körülbelül 3000 érmével a numizmatikai gyűjtemény, amely a görög, római, dák és a középkori erdélyi és európai pénzürmék sokaságával érzékelteti a térség mindenkor gazdasági életét kísérő élénk pénzforgalmat. Néhány kisebb gyűjtemény bronz és üvegtárgyakat, római régészeti tárgyakat, XVIII–XIX. századi viaszpecséteteket, valamint középkori erdélyi művészeti tárgyakat (ikonoktól a freskókig) tartalmaz.

A Batthyaneum Könyvtár, úgy is mint Gyulafehérvár két évezredes történelmének egyik büszkesége, felbecsülhetetlen értékeivel híven tükrözi az erdélyi értelmiség gyümölcsöző kapcsolatait a különböző nyugat- és kelet-európai kulturális központokkal. A középkori tudósok és verejtékező írnokok másoló és díszítő munkájának köszönhetően a könyvtár mindörökké az emberi tudás kiapasztathatatlan tárháza marad. „A könyvtár az igazság és hamiság bódító bizonyítéka” – állítja a „Rózsa nevében” Umberto Eco, akinek e sorok szerzője saját húszéves könyvtárosi tapasztalatai alapján teljes mértékben igazat ad. Minderről azonban a Batthyaneum Könyvtár édeni nyugalmban minden érdeklődő és szakember maga is meggyőződhet.

Dr. Iacob Marza
a Batthyaneum Könyvtár igazgatója